

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยจะนำเสนอเนื้อหาแบ่งออกเป็น 8 ส่วน ตามลำดับดังนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว
  - 2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
  - 2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.3 การวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.4 แนวคิดการจัดการอุทยานแห่งชาติ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการ หมายถึง แนวทาง หรือ วิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติภารกิจให้สามารถดำเนินงาน ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2540)

การจัดการท่องเที่ยว มีความหมายใกล้เคียงกับการจัดการ กล่าวคือ การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง แนวทางวิธีการดูแลปฏิบัติต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้ไม่ถูกทำลายโดยนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการจัดการ

การจัดการ มีองค์ประกอบ ดังนี้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2540)

1) การวางแผน (Planning) คือ ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อการทำงาน และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิธีทางที่จะปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางของการดำเนินงานในอนาคต

2) การจัดการองค์การ (Organizing) คือ จัดให้มีโครงสร้างของสายงานตำแหน่งงานและอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้ทรัพยากรทางการบริหารอยู่ในส่วนที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานองค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การดูแลสั่งการให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย

4) การประสานงาน (Coordinating) คือ การดูแลความสะดวกให้แก่ผู้ทำงานสามารถทำงานได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ เชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดหมายเดียวกัน

5) การควบคุม (Controlling) คือ ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจการต่าง ๆ ที่ทำไปนั้น สามารถเข้ากับแผนที่ได้วางเอาไว้ ส่วนในต่างประเทศนั้นมีการศึกษาเรื่องการจัดการโดย กูลิค (Gulilck อ้างถึงใน ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2539) ได้สรุปว่า การจัดการมีองค์ประกอบ ดังนี้

6) การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางที่จะปฏิบัติอย่างไร ในการวางแผนต้องกระทำก่อนลงมือปฏิบัติจริง

7) การจัดการองค์กร (Organizing) เป็นการจัดการสายงานแบ่งอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบหน้าที่บทบาทของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

8) การจัดการบุคคล (Staffing) เป็นการจัดการบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งงานตามที่ได้จัดการเอาไว้แล้ว มีการบรรจุงานฝึกฝน อบรมพัฒนาคุณภาพคนเพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

9) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) เป็นการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้ว ว่าควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไรบ้าง ไปในทิศทางใด

10) การประสานงาน (Coordination) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งจะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การกำหนดระเบียบแบบแผนในการทำงาน เป็นต้น

11) การรายงาน (Reporting) เป็นกรทำงานทุกอย่างซึ่งจะต้องรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่า ตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผล ประการใด

12) การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่าย (Budgeting) เป็นการจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของนักวิชาการในประเทศไทยละในต่างประเทศ มีลักษณะใกล้เคียงกัน จึงมีผู้นิยมใช้แนวคิดทั้งสองที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว

หลักการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจการที่สร้างรายได้ สร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้มีข้อมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่การท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีการจัดที่ดี มีการวางแผน กำหนดนโยบายที่ชัดเจน

การจัดการท่องเที่ยว ควรมีหลักการดังนี้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2543)

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรประชาชนอื่น ๆ

3) ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานกันอย่างเสมอภาคกัน

ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยวก็คือการกระทำที่มีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้น การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางประสบความสำเร็จ

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยว ควรมีองค์ประกอบดังนี้

1) การจัดการพื้นที่ ได้แก่ การจัดการเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) การศึกษาขีดจำกัดการรองรับได้ของพื้นที่ การกำหนดมาตรการใช้ประโยชน์ปลูกสร้างอาคาร และปรับปรุงพื้นที่ และควบคุมการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว การใช้มาตรการป้องกัน และลดผลกระทบในพื้นที่

2) การให้การศึกษา และสื่อความหมาย ได้แก่ การส่งเสริมให้สถานที่ให้ความรู้ทุกรูปแบบ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้ และสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมสนับสนุนให้บริการที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการใช้มัคคุเทศก์เฉพาะถิ่น จัดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์และให้การศึกษากับชุมชน

3) การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ มุ่งกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กันของนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และคนในท้องถิ่น

4) การบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมการบริการที่มีความรับผิดชอบสร้างการมีส่วนร่วมในการบริการของชุมชน การอบรมคุณภาพบุคคลากร และสนับสนุนการบริการที่ได้มาตรฐาน

5) การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และลดผลกระทบ ได้แก่ กำหนดมาตรการจัดเก็บ และกำจัดขยะมูลฝอย กำหนดมาตรการป้องกัน และกำจัดสิ่งปฏิกูล ควบคุมแบบอาคาร กวดขันกิจกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อม

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio Tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" (สฤกษ์ สุแสงอรุณ, 2548)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องขึ้นาภายใต้

ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2539 อ้างอิงใน สฤกษ์ แสงอรุณ, 2548)

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (1991) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ เหล่านั้น"

Elizabeth Boo (1991) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม"

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"

Western (1993) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

The Common Wealth Department of Tourism (1994) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึง "การป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ"

เสรี เวชบุษกร (2538) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย"

กรมป่าไม้ (2548) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็น "การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ

และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย”

โดยสรุปก่อนอื่นมีข้อสังเกตจากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมาจากนิยามศัพท์และความหมายของคำ "Ecotourism" นั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานอาชีพ ความเข้าใจ และวัตถุประสงค์ของแต่ละคนหรือองค์กร ซึ่งในภาษาไทยอาจเรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" แต่ในที่สุดราชบัณฑิตยสถาน ได้พิจารณากำหนดคำศัพท์ Ecotourism ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

ข้อพิจารณาต่อมาคือความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้น เกือบทั้งหมดให้การยอมรับว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ที่มีลักษณะพิเศษเป็นของตนเอง และแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน (nature - based tourism) เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภท อุทยาน วนอุทยาน เกาะแก่ง และชายทะเล เป็นต้น แต่อาจหมายรวมถึง ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น หากสิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหรือเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศธรรมชาติ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยหรือต่ำ หรือไม่มีผลกระทบต่อวิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ เพราะฉะนั้นการป้องกันและควบคุมผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยว จึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ เช่น ไม่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยว ไม่สนับสนุนให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเกินความจำเป็น เน้นธรรมชาติและองค์ประกอบของธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูด เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติและองค์ประกอบธรรมชาติ (รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น) ตลอดจนผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงบวก เพราะฉะนั้นการจัดระบบบริการข้อมูลและการสื่อความหมายธรรมชาติ รวมทั้งการเพิ่มพูนศักยภาพของมัคคุเทศก์จึงเป็นเรื่องสำคัญลำดับต้น

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการคิด (วางแผน) การทำ (ปฏิบัติหรือดำเนินการ) และการติดตามตรวจสอบประเมินผลร่วมกับผู้เกี่ยวข้องส่วนอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมทั้งได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นด้วยความเหมาะสมเป็นธรรม

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบและสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต”

ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังนี้

1. เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้ รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ
2. มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว มากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
3. เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว
4. ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
6. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากการท่องเที่ยวทั่วไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษา และคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้นักท่องเที่ยว การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง

1. การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่น มีคฤหบดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการ

ฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอเทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมส่อง/ดูนก กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ หรืออาจเป็นกิจกรรมประเภทตื่นเต้นผจญภัยหรือชื่นชมธรรมชาติก็ได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่จะทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ และยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การตอบรับหรือขานรับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีค่อนข้างสูงมาตั้งแต่จุดเริ่มต้นเมื่อประมาณ 10 ปีก่อน และขณะนี้การตอบรับดังกล่าวก็ยังคงมีแนวโน้มคืบหน้าไปเรื่อยๆ ในกลุ่มของผู้เกี่ยวข้อง กล่าวคือ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้ดูแลอุทยานแห่งชาติได้วางกรอบนโยบายการท่องเที่ยวตามอุทยานแห่งชาติต่างๆ ทั้งบกและทะเล เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อน พร้อมดำเนินการให้เกิดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพแก่นักท่องเที่ยวที่ไปเยือน โดยผ่านกระบวนการสื่อความหมายธรรมชาติเป็นต้น

ชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศ ขยายการเปิดรับนักท่องเที่ยวให้ไปเยือนเพื่อศึกษาเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตน พร้อมหาความเพลิดเพลินกับแหล่งธรรมชาติบริเวณข้างเคียง บางแห่งมีการจัดที่พักแบบ Home stay เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายแห่งเริ่มหันมาให้เจ้าหน้าที่ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น แม้ส่วนใหญ่ จะยังมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตน ตามแนวคิดและหลักการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างจำกัด

ส่วนราชการซึ่งมีที่ดินและทรัพยากรท่องเที่ยวอยู่บ้าง อย่างเช่น กระทรวงกลาโหม (ที่ดินทหารในจังหวัดต่างๆ) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ) เริ่มมีการจัดสรรงบประมาณลงไปพัฒนาที่ดินในความรับผิดชอบ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสม

ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัททัวร์ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค และ NGOs ด้านการอนุรักษ์หลายราย มีการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศและการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มมากขึ้น พร้อมจัดให้มีมัคคุเทศก์ ที่ผ่านการฝึกอบรมและมีใบอนุญาตประกอบอาชีพเป็นผู้นำ สถาบันการศึกษาหลายแห่งมีการเปิดหลักสูตร สอนเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยบางสถาบันมีวิชาหรือสาขาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรง และมีโครงการศึกษาวิจัย และ/หรือบริการทางวิชาการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามโอกาสจะอำนวย นอกจากนี้หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ อย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฯลฯ ก็ให้การสนับสนุนนักวิจัยทุกระดับ ดำเนินการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเด็นต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่เป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่ประเทศ สนับสนุนให้มีการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกภูมิภาค กำหนดกรอบนโยบายและแบบปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศ ไปจนถึงเป็นสื่อกลางในการประสานการประชุมระดับชาติ และระดับท้องถิ่นมากมาย ต่างกรรมต่างวาระกัน

Home Stay

Home Stay ถือว่าเป็นสินค้า (product) ด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างใหม่ โดยเฉพาะในประเทศไทย เท่าที่ทราบการดำเนินงานเรื่อง Home stay ในบ้านเรา มีทั้งที่ล้มเหลวและประสบความสำเร็จในช่วงต้น เพราะขาดการมองภาพในแบบองค์รวม โดยมักจะคิดกันว่า Home Stay เป็นสินค้าตัวหลัก แต่ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบด้านการให้ความรู้หรือการสื่อความหมายสิ่งแวดล้อมเกือบไม่ปรากฏเลย โดย Home Stay เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกหลากหลาย เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กันจนไม่อาจจะแยกออกได้ รวมไปถึงกิจกรรมพื้นบ้านอื่นๆ ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันจรรโลง ฯลฯ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวไทย

และต่างประเทศ เป็นต้น ดังนั้น การดำเนินงานด้าน Home stay จำเป็นจะต้องให้เกิดความสมดุลกับ กิจกรรมท่องเที่ยวด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและควบคู่ไปกับ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ก็จะช่วยให้ Home Stay มีคุณค่าโดดเด่นคู่ไปด้วย

Home Stay แบบไทยๆ หากจะให้เหมือนสากลใน ประเทศออสเตรเลีย อเมริกา เยอรมัน นั้นไม่ได้ เพราะวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ บ้านไทยไม่มีห้องพักส่วนตัวเหมือนต่างประเทศ เวลา รับประทานอาหาร ใช้ห้องโถง จึงหาความเป็นส่วนตัวไม่ค่อยได้

Long Stay

Long Stay คือ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว ตามความหมายจาก Long Stay Foundation หมายถึง การพักผ่อนระยะเวลานานในต่างประเทศ ซึ่งไม่ใช่การอพยพย้ายถิ่น หรือไปมีถิ่นฐานที่ถาวรในต่างประเทศ ลักษณะโดยทั่วไปของ Long stay คือ

1. ต้องอาศัยอยู่เป็นระยะเวลานาน คือ จะอยู่นานกว่าการอยู่ในต่างประเทศ โดยทั่วไปแต่ต้องกลับมายังประเทศเดิมของตน
2. มีจุดมุ่งหมายที่จะทำกิจกรรมเพื่อเป็นการพักผ่อน
3. เน้นการอาศัยอยู่กับที่มากกว่าการเดินทางท่องเที่ยว โดยการเดินทางท่องเที่ยว ต่างประเทศ คือ การหาประสบการณ์ในต่างประเทศที่ไม่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ Long stay คือการหาประสบการณ์ที่พบได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะมีลักษณะที่เหมือนกับการใช้ชีวิตประจำวันในต่างประเทศ
4. ต้องมีหรือเช่าที่พักในต่างประเทศที่อยู่อาศัยในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่อยู่โรงแรม แบบนักท่องเที่ยวทั่วไป
5. ต้องมีเงินทุนในประเทศของตนเพียงพอที่จะอาศัยอยู่ในต่างประเทศ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับจากต่างประเทศ

กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เกษียณอายุการทำงานแล้ว กลุ่มนักเรียน นักศึกษาและเยาวชน เนื่องจากปัจจุบันมีการเกษียณอายุการทำงานเร็วกว่าในอดีตและ ปัจจุบันมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ให้มีการศึกษามากยิ่งขึ้น จึงทำให้กลุ่มผู้เกษียณอายุการทำงานและกลุ่มนักศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

โดยรวมผลกระทบจากการท่องเที่ยว คือ กระแสเงินตราและค่านิยมที่ผิดๆ จากการท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นเกราะป้องกันกระแสความย่ำแย่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ในรูปของเงินตรา ที่มากับการท่องเที่ยว

เราเห็นตัวอย่างเรื่องการพัฒนาของประเทศมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านใดก็ตาม ผลลัพธ์สุดท้ายในด้านลบมักจะตกอยู่กับชุมชนท้องถิ่น แต่ด้านบวกซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของรัฐบาล กลับถึงมือชุมชนชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศค่อนข้างจำกัด เพราะ

กระบวนการของการพัฒนาเหล่านั้น ให้ความสำคัญหรือน้ำหนักกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อยมาก และบางกรณีการมีส่วนร่วมที่เปิดให้ก็มักจะเป็นช่วงปลายของโครงการหรือใกล้จบโครงการแล้ว จนชุมชนไม่อาจจะเตรียมตัวเตรียมใจรับสถานการณ์ได้ทัน เพราะเนื่องมาจากขาดองค์ความรู้ ข้อมูล และทักษะ ที่พร้อมจะรับผลพวงอันเกิดจากการพัฒนาได้ แทนที่การพัฒนาจะเป็นประโยชน์ แต่กลับเป็นผลเสียแก่คนหมู่มากในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน

จะด้วยเหตุผลดังกล่าวหรือไม่ก็ตาม การประชุมระดับสุดยอดของโลก หรือที่เรียกว่า The World Summit on Environment and Development ที่กรุง Rio de Janeiro ประเทศบราซิล เมื่อปี ค.ศ.1992 ซึ่งจัดโดย UN ได้มีข้อสรุป เรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้รวบรวมเป็นเอกสารชื่อ Agenda 21 ซึ่งภายในมีสาระระบุว่า ทำไมการพัฒนาต่างๆ ของสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จะต้องกระทำภายใต้กรอบแนวคิดความยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่น (ชุมชนรากหญ้า) ควรจะต้องมีบทบาทและหน้าที่อย่างไร กระบวนการวางแผนพัฒนาและดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแผน จะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรและในเรื่องใดบ้าง รวมทั้งการติดตามประเมินผล

การบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนาวรัตน์ พลายน้อย (2545) ได้ศึกษาทักษะการทำงานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน โดยพิจารณาทั้งในระดับกลุ่มประชาคมและระดับปัจเจกบุคคลจังหวัดน่าน เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดเวทีเพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่พึงประสงค์ พบว่าประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหรือแหล่งรายได้เสริม มีทุนทางระบบนิเวศ (ecology capital) ทุนทางสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรม (social and cultural capital) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ผนวกเข้ากับการมีทุนมนุษย์ (human capital) ในบางด้าน เช่น ด้านอัยาศัยไมตรีที่ดีงาม ประกอบเป็นเงื่อนไขให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ

ประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในชุมชน ยังขาดจุดเน้นโดยแน่ชัดว่าจะจัดการท่องเที่ยวในแนวทางที่มุ่งปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว หรือจะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวในกระแสทางเลือก (alternative tourism) ที่มุ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างความสมดุลระหว่างรายได้กับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ระบบนิเวศ รวมทั้งการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาทักษะที่ควรเกิดขึ้นคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มประชาคม ทั้งในด้านองค์กร (civic organization) ด้านสำนึกสาธารณะ (civic consciousness) และเครือข่ายขององค์กรประชาคม (civic network) พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในแนวราบภายใต้ความไว้วางใจต่อกัน (trust) มากขึ้น ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การจัดให้มีกองทุนพัฒนาทักษะแรงงานด้านการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

พันธกิจของการท่องเที่ยวชุมชน โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด

ทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ การสร้างความรู้เพื่อพัฒนาโครงสร้างและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายและแผนการท่องเที่ยวระดับมหภาคและพื้นที่ ที่จะเกิดประโยชน์กับประเทศและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเชื่อมโยงกับการสร้างความรู้ของท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีทางเลือกในการพัฒนาตนเองและจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ความหมายของการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้พัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการประชุมสหประชาชาติ ว่าด้วย สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อ ค.ศ. 1992 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าเป็นที่ท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) เป็นกลุ่มขนาดเล็ก ทั้งในเมืองหรือในชนบท (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) กล่าวว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ หมายถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม และรักษาระบบนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความแตกต่างหลากหลายเป็นเสมือนแนวคิดที่ไม่สามารถชี้วัดให้เห็นความชัดเจนได้ เนื่องจากการกระทำเพื่ออนาคตที่ไม่อาจเห็นผลได้ในปัจจุบัน ดังนั้น นิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นไปตามทรรศนะที่ประมวลจากประสบการณ์ และความคาดหวังของแต่ละคน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ดังนี้

1. ต้องเป็นการดำเนินการภายใต้ความสามารถของธรรมชาติ ชุมชนชนบทธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ในทฤษฎีของ Bulter (1993, p.29) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและการทำนุบำรุงรักษา ทั้งด้านกิจกรรมและกระบวนการภายใต้บริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียต่อสภาพทางกายภาพ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

World Trade Organization (1998, p.36) ได้ให้นิยามความหมาย การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรก และคงความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคง และสภาพแวดล้อมที่สมดุลในขณะเดียวกัน บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2542, หน้า 7) ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็ก ที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว ให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

Robert Cleverdon and World Trade Organization (อ้างอิงใน กฤติยา จักรสาร, 2545, ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้อนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการ เพื่อเข้ายุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

กิจกรรมท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้

1. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย
3. กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ตัวจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการเสมอ
4. ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

โดยสรุป การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรม และการบริหารภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และเท่าเทียมกัน เพื่อร่วมกันปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2542, หน้า 17)

พจนานุกรม (2542, หน้า 36) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ

ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไป อาจทำให้รองรับนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพแรงงาน และการบริการ อาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

การเติบโตของการท่องเที่ยว อาจทำให้คนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคการเกษตร การศึกษา การอุตสาหกรรม การเติบโตที่ต้องอาศัย วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปนอกประเทศ

ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไป และรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อทรัพย์สินเงินทอง หรือความสำราญที่หาได้ง่ายๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา

อาชีพชายตัวทั้งหญิง ชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้นักท่องเที่ยวที่ทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยว ว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่า หรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่นๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป ความแออัด ยัดเยียด ความสกปรก เป็นต้น

การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ การก่อสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้องค์กรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลจากการประชุมนานาชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 ได้มีการกำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ คือ (อ้างอิงใน กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์, 2545, ไม่มีเลขหน้า)

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้น และมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปเกินความจำเป็น และการลดของเสีย (Reducing Over Consumption and Waste) คือ การบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสีย และปริมาณการใช้จ่าย

3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) คือการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่

4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนา (Integrating Tourism into Planning) คือ การนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนาของชาติ และแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment - EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป

5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economies) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคาและการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชน ต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพียงและเต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐหรือมหาชน (Consulting Stake holders and the Public) คือ การพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุม และระดมพลังความคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และองค์กรอื่นๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับ ให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) คือ การเตรียมข่าวสาร ข้อมูล ที่ถูกต้องพร้อมเพรียงและเป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) คือ การวิจัยติดตามผลตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหและเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538-2539, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้ จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ดังนี้

4.1 คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชน และต้องยืนหยัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

4.2 ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

4.3 ความสมดุล (Balance) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดความพอดี หรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การราสิ่งแวดลอมและชุมชนท้องถิ่นโดยความร่วมมือของทุกฝ่าย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

จากองค์ประกอบและคุณสมบัติ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่กล่าวมาแล้วนั้น ได้นำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี

2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

กรอบการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว

การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของพื้นที่ ซึ่งจะอยู่ภายใต้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ของการจัดการการท่องเที่ยว ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ และต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมาย เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำและบอกต่อๆ กัน โดยนอกจากจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วยังมีกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภททั้งด้านการให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยว การขนส่ง การคมนาคม การให้บริการที่พักร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ดังนั้น กรอบในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อรองรับการขยายตัวของการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
4. พัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
5. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับคือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีส่วนลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหารงาน และมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในคอลัมน์ “แหล่งท่องเที่ยว” ของอนุสาร อ.ส.ท. หลายฉบับ พอสรุปความได้ดังต่อไปนี้

บทบาทและพันธกิจของชุมชน (ประชาคม) ต่องานพัฒนาการท่องเที่ยว เมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้รายงานผลว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการหรือการพัฒนา ต้องรวมพลังจากประชาชนทุกคนจัดตั้งกลุ่มชุมชน หรือองค์กรชุมชน หรือประชาคมให้ได้ คือทุกครัวเรือนในหมู่บ้านอาจรวมกัน สองสามหมู่บ้าน ประชุมปรึกษาหารือตั้งผู้แทนกลุ่มของตนเพื่อรับผิดชอบพันธกิจ (กิจการงานที่ผูกพันอยู่กับตัวเรา) กิจกรรมใดๆ ทั้งการท่องเที่ยวหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่ที่ประชาชนทุกคนร่วมเป็นเจ้าของที่เป็นมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้ประโยชน์และส่วนเสียผลประโยชน์ (Stakeholders)

เพื่อให้การจัดการหรือพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ชุมชนสามารถจัดการได้ดังต่อไปนี้

1. ร่วมพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับของประชาชนในพื้นที่ต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่เกิดมลพิษ ไม่เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรม รักษาความเป็นอัตลักษณ์ (ความเป็นเผ่าพันธุ์ดั้งเดิม) ไว้ได้แม้วิถีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่คุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านต้องดีขึ้น

2. ร่วมกำหนดแผนงานและกฎระเบียบ ผู้เป็นประธานกลุ่มแต่ละองค์กรจะต้องร่วมเข้าประชุมกับคณะกรรมการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมจัดทำแผนพัฒนา

3. ร่วมบริหารการจัดการองค์กรชุมชนในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

4. ร่วมประเมินผลการแก้ปัญหาต้องร่วมกันประเมินผลร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2542) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2528) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งเช่นกัน เพราะถ้าหากการติดตามงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบทแต่การดำเนินงานโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินตนเองว่า งานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจเกิดปัญหาได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (กฤษดา ยะการ, 2543) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า “แนวความคิดของการมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเป็นหลัก โดยได้รวมถึงการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนที่

เกี่ยวข้องเพื่อให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายนักในภาวะสังคมปัจจุบัน”

ภราเดช พยัฒวิเชียร (2543) กล่าวว่า “ต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยความอดทนและตั้งใจจริง รวมทั้งต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ธุรกิจด้วยว่าสังคมธรรมชาติ วัฒนธรรมเป็นทุนด้วย หากไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แล้วจะพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลให้การประกอบธุรกิจไม่ยั่งยืน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนนั้น อาจพิจารณาจากประเภทและระดับของการมีส่วนร่วม ประเภทการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในภาคตัดสินใจ การดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และการติดตามประเมินผล ส่วนระดับการมีส่วนร่วมนั้นอาจจะวัดได้จากระดับของความถี่ของบุคคล องค์กรที่ร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ ระดับของเป้าหมายที่พึงได้ และระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆตามประเภท ที่กล่าวมาแล้ว

กล่าวโดยสรุปแล้วประชาชนทุกคนอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้ผลประโยชน์และส่วนเสียผลประโยชน์ (Stakeholders) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจเลือกแนวทางวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมการพัฒนาตามแผน ติดตามและประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

2.3 การวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศ เพราะการท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราเข้าประเทศเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งถือเป็นรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าและบริการอื่น ๆ รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศมีค่าทวีคูณขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียน และการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ตามภูมิภาค ก่อให้เกิดการสร้างสรรคการพัฒนาภูมิภาคต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานใหม่ให้กับภูมิภาคเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และการนำเอาทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยอยู่ในรูปของสินค้าและบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นับได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และความสามารถในการจำหน่าย และยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรหมุนเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับประชาชนทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นการลดปัญหาการว่างงาน ประชาชนมีรายได้ ส่งผลให้รัฐบาลสามารถเก็บภาษีอากรได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ สันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าบ้าน และผู้ที่ได้มาเยือนการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทาง

วัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความภาคภูมิใจ ความสำนึก และตระหนักในคุณค่าของ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนการรักษาความเป็นเอกราชของชาติ รู้สึกหวงแหน และรักผืนแผ่นดินที่อยู่ อาศัย และที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มาประดิษฐ์ของใช้ในรูปสินค้า และบริการพื้นเมืองเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวความสำคัญของการท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้การพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องมี ทิศทาง และแนวทางที่เหมาะสม ซึ่งต้องใช้กระบวนการในการวางแผนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การ กำหนดนโยบายที่ชัดเจน มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนแม่บท จากนั้นนำแผนงาน และโครง การไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการอำนวยการ และกำกับติดตามผลจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีคณะกรรมการ หรือคณะทำงานเข้ามารับผิดชอบตั้งแต่การ กำหนดการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีคณะกรรมการ หรือคณะทำงานเข้ามารับผิดชอบตั้งแต่การ กำหนดนโยบายการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนแม่บทและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังในการ จัดทำแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการ ดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่แผนดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่บอกถึงแนวทางในการ ดำเนินงาน แผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะสนองตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยแผน แม่บทควรมีระยะเวลา 3-5 ปี ในส่วนของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นอาจดำเนินการได้ 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) จัดจ้างสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ดำเนินการจัดทำแผน แม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 2) ส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บท ด้านการท่องเที่ยว หรือการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถจัดทำแผน ๆ ได้เอง
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งภายในจังหวัดรวมกลุ่มกัน เพื่อทำโครงการจัดทำ แผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานจากองค์การบริหารส่วน จังหวัดเพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ประสานงาน และอำนวยการในการจัดทำแผนพัฒนา การท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง 3 แนวทาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเลือกดำเนินการได้ตามความ เหมาะสม โดยยึดหลักการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสำรวจข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

เป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ข้อมูลที่จำเป็นในการจัดทำ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยข้อมูลในด้านต่าง ๆ ประกอบนอกเหนือจากข้อมูลทางด้านการ ท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ภาพระดับกว้าง และการพัฒนาการท่องเที่ยวจะได้สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วยข้อมูลที่ต้องการศึกษานั้นประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือด้านทั่วไป ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้าน โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สำรวจข้อมูลด้านทั่วไป ได้แก่

(1) สภาพทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ ที่ตั้ง และเขตการปกครอง สภาพภูมิประเทศ เช่น ความสูงของพื้นที่ แหล่งน้ำ สภาพภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิ ปริมาณฝนตก ทิศทางลม ฤดูกาล ทรัพยากร ธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ เหมืองแร่ ภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย ลมมรสุม ปรากฏการณ์ สภาพการใช้ที่ดิน

(2) สภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตมวลรวมของพื้นที่ รายได้ต่อหัวของประชากร อาชีพพื้นฐานของประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การจ้างงานทางตรง และทางอ้อมจากการท่องเที่ยว

(3) ลักษณะประชากร ได้แก่ จำนวน และอัตราการเพิ่มประชากร อัตราการเกิด การตาย การอพยพ ของประชากร จำนวนแรงงาน และสัดส่วนของประชากรที่มีต่อการท่องเที่ยว

(4) สภาพสังคม ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ การนับถือศาสนา สภาพการศึกษาประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การละเล่น กีฬาท้องถิ่น สภาพทั่วไปด้านสาธารณสุข

2) สํารวจข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

(1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ป่า เขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะ เป็นต้น

(2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์/ศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน เป็นต้น

(3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น งานประเพณี กีฬา การละเล่น เป็นต้น

3) สํารวจข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่

(1) เส้นทางโครงข่ายการคมนาคม

(2) ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์

(3) จำนวนร้านค้า ร้านอาหาร สถานบริการ

(4) จำนวนที่พักค้างแรม จำนวนห้องพัก ราคาบริการ

4) สํารวจข้อมูลด้านตลาดท่องเที่ยว ได้แก่

(1) จำนวน และที่มาของนักท่องเที่ยว

(2) แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ

(3) การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว

(4) โครงสร้างของนักท่องเที่ยว เช่น เชื้อชาติ อายุ ศาสนา

(5) การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

(6) รูปแบบการเดินทาง เช่น ขับรถมาเที่ยวเอง มากับบริษัทนำเที่ยว ข้อมูล ทั้ง 4 ด้านนี้อาจมีวิธีรวบรวมที่แตกต่างกันออกไป เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นบ้านทั่วไปส่วนใหญ่จะสามารถรวบรวมได้จากเอกสาร และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การสำรวจภาคสนามเพื่อจะได้รู้จักพื้นที่สัมผัสความรู้สึก และรับรู้ปัญหาที่แท้จริง การสังเกตการณ์ และการออกแบบ สัมภาษณ์เก็บข้อมูลก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างเที่ยงตรง

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว

เป็นการนำเข้าข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาทำการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ สามารถแข่งขันกับพื้นที่ที่เป็นแบบเดียวกันได้ หรือไม่ อย่างไร ประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์ และการกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบ ด้านการท่องเที่ยวได้แก่

1) ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การรับรู้ของคนทั่วไปต่อการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เช่น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมแบบชาวเหนือ คนก็จะนึกถึงจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพูดถึงหาดใหญ่ คนก็จะนึกถึงแหล่งจับจ่ายซื้อของ เป็นต้น

2) ที่ตั้ง หมายถึง ตำแหน่งของพื้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในเส้นทางเดินทางท่องเที่ยวหลักของประเทศ หรือมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจใกล้เคียง หรือไม่

3) ความสนใจของท้องถิ่น หมายถึง ทศนคติของคนในท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยวว่าเป็นไปในทิศทางใด และมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ชมรม สมาคมด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีความเข้มแข็งเพียงใด นอกจากประเด็นหลักเหล่านี้แล้วประเด็นอื่น ๆ เช่น นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด โครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ สถานการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ต่างก็มีส่วนต่อการพิจารณาข้อได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้งสิ้น ซึ่งการพิจารณาต้องนำประเด็นต่าง ๆ มาพิจารณาในภาพรวมเพื่อที่จะได้ทราบว่า การจัดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะพัฒนาไปถึงระดับไหน เช่น ควร ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาค หรือเพียงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

หลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคและจะทำให้มีข้อมูลในการวางแผน และตัดสินใจ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายให้สอดคล้องกับนโยบาย และแผนของประเทศ ของจังหวัด ของกระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 เขียนแผนงาน และโครงการ

เมื่อวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่มีความชัดเจน และทิศทางที่แน่นอนแล้ว จำเป็นที่จะต้องเขียนแผนงาน และโครงการ โดยแผนงาน และโครงการควรจะสอดคล้องกับนโยบาย และโครงการดังกล่าวต้องคำนึงถึงมาตรฐานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการตามแผนงาน และโครงการ

ในขั้นตอนนี้ควรจะดำเนินให้เป็นไปตามระยะที่กำหนดไว้ มีการใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม มีการอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการดำเนินการจัดทำได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 5 ขั้นตอนนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเห็นถึงภาพรวมของพื้นที่ทั่วไป ด้านแหล่งท่องเที่ยว โดยสร้างพื้นฐาน และการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถทบทวนวิเคราะห์ SWOT ในแง่มุมของจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคตลอดจนข้อได้เปรียบเสียเปรียบทางการท่องเที่ยว สุดท้ายก็จะเกิดแผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ซึ่งในหลังจากนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเน้นหลักไปที่องค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านแหล่งท่องเที่ยว

2) ด้านบริการทางการท่องเที่ยว

3) ด้านการตลาด และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

3.1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นกระทำได้ 2 กรณี คือ

3.1.1)กรณีมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว

(1) ดำเนินการปรับปรุงด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น โครงสร้างเส้นทางเดิน ที่พัก ชุมประตู่ เป็นต้น

(2) ดำเนินการปรับปรุงด้านการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องจำหน่ายบัตร ร้านจำหน่ายสินค้า ห้องน้ำ ป้ายบอกเส้นทาง เป็นต้น

(3) ดำเนินการปรับปรุงด้านการบริหารจัดการ เช่น ผู้รับผิดชอบงบประมาณ เป็นต้น

(4) ดำเนินการปรับปรุงด้านภาพแวดล้อม เช่น มลพิษทางเสียง ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะ และสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

3.1.2)กรณีที่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยว

กรณีที่ยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ตามรายละเอียด ดังนี้

(1) ค้นหาจุดเด่น หรือจุดดึงดูดของท้องถิ่นทางด้านการท่องเที่ยว เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น

(2) ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านกายภาพ เช่น โครงสร้างเส้นทางเดินที่พักผ่อน เป็นต้น

(3) ดำเนินการสร้าง พัฒนาทางด้านการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ห้องจำหน่ายบัตร ร้านจำหน่ายสินค้า ห้องน้ำ ป้ายบอกเส้นทาง เป็นต้น

(4) ด้านการสร้าง พัฒนาทางด้านการจัดการ เช่น ผู้รับผิดชอบงบประมาณ เป็นต้น

(5) ดำเนินการสร้าง พัฒนาการป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้านสภาพแวดล้อม เช่นมลพิษทางเสียง ฝุ่นละออง น้ำเสีย ขยะ และสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

3.2)การพัฒนาบริการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ

การดำเนินการพัฒนาบริการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ดำเนินการได้โดยการพิจารณาจากองค์ประกอบของด้านการบริหารการท่องเที่ยว ทั้ง 8 องค์ประกอบนี้

3.2.1 บริการด้านความปลอดภัย

3.2.2 บริการภัตตาคาร และร้านอาหาร

3.2.3 บริการสินค้า และของที่ระลึก

3.2.4 บริการพักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยว

3.2.5 บริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์

3.2.6 บริการด้านบันเทิง และนันทนาการ

3.2.7 บริการด้านสารสนเทศ

3.2.8 บริการด้านการขนส่ง

3.3) การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว

การดำเนินการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น ดำเนินได้โดยการพิจารณาจากการดำเนินงานด้านการตลาดท่องเที่ยว ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

- 3.3.1 การกำหนดแผนการตลาดท่องเที่ยว
- 3.3.2 การสร้างเส้นทาง หรือกิจกรรมท่องเที่ยว
- 3.3.3 การโฆษณาไปยังกลุ่มเป้าหมาย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม คือ เกิดการสร้าง พัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้อง มีแหล่งรายได้ใหม่ ระบบสาธารณสุขปลอดภัยได้รับการพัฒนา หรือปรับปรุงเนื่องจากระบบการท่องเที่ยว และมีความก้าวหน้าทางสาธารณสุขปลอดภัย จากโรคภัย แต่ในขณะเดียวกันชุมชนจะได้รับผลกระทบด้านลบด้วย เช่น ชุมชนที่เติบโตเร็วเกินไป โครงสร้างของชุมชนอาจเปลี่ยนไป วัฒนธรรมเดิม และวิถีชีวิตของชุมชนถูกกลืนไปกับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากภายนอก ที่ผ่านมามีชุมชนแทบไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการท่องเที่ยว เนื่องจากมีโอกาสมากกว่าได้แสวงหาผลกระทบทางลบไว้มาก การลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสร้างโอกาส และประโยชน์ที่แท้จริงแก่ชุมชน และท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนสำคัญในการกำกับดูแล ควบคุมการตลาดท่องเที่ยวให้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากเป็นเจ้าของท้องถิ่นเกิดความรัก และเกิดความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ช่วยกันดูแลความสะอาดเรียบร้อย ความร่มรื่นของท้องถิ่น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดูแลความสงบเรียบร้อยความปลอดภัย และชุมชนสามารถให้บริการ และให้ข้อมูลด้านความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะต้องส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น คือ กระจายรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต ได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถควบคุมการพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาของท้องถิ่นเอง

ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมีแนวทางในการเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน และองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมดังนี้

- 1.สำรวจศักยภาพของชุมชน
- 2.เตรียมความพร้อมของชุมชน

- 1) จัดเวทีพบปะพูดคุย ปรึกษาหารือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้สนใจ วิเคราะห์ผลดีผลเสียของการจัดการท่องเที่ยวต่อกัน และชุมชน
  - 2) ให้ความรู้แก่ชุมชนถึงกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงาน
  - 3) กิจกรรม สนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
  - 4) สร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันซึ่งดำเนินการได้ในลักษณะต่าง ๆ คือ
    - ใช้สื่อต่าง ๆ ช่วยในการเสนอข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน
    - ใช้กระบวนการกิจกรรมกลุ่ม
    - จัดอาสาสมัคร
    - ปลูกฝังเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการพิทักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
  - 5) กำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน
  - 6) จัดรูปแบบองค์กร กำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการจัดสรรผลประโยชน์
3. สสำรวจข้อมูล ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว กำหนดพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย
  4. ประชาสัมพันธ์ จัดหานักท่องเที่ยวและวางแผนการตลาด
  5. พัฒนามัคคุเทศก์ ผู้ประสานงานบุคคล
  6. เตรียมความพร้อม และปฏิบัติการโครงการนำร่อง
  7. สรุป และประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมนำร่อง
  8. พัฒนาปรับปรุงกระบวนการ โดยการวิเคราะห์กระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวและองค์ประกอบต่าง ๆ
  9. เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภายนอก

2.4 แนวคิดการจัดการอุทยานแห่งชาติ

การแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสะดวกในการบริหารและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการแบ่งเขตพื้นที่เป็นกระบวนการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับสภาพและศักยภาพของทรัพยากรและสภาพแวดล้อม และใช้เป็นแนวทางในการควบคุมกิจกรรมการจัดการโดยปกติการแบ่งเขตพื้นที่ จะกระทำควบคู่ไปกับการวางแผน และผลลัพธ์ของการแบ่งเขตนี้จะปรากฏเป็นแผนที่ พร้อมระบุความหมายและกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 7 เขต ดังนี้

1. เขตบริการ (Service Zone)

เขตบริการหรืออาจเรียกว่าเขตการใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้น (Intensive use zone) หมายถึงเขตที่แบ่งเอาไว้เพื่อการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคารสถานที่เพื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (ที่ทำการ บ้านพัก โรงเก็บพัสดุครุภัณฑ์ โรงเรือน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ) สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักแรม อาคารบ้านพัก ร้านอาหาร ลานจอดรถ ห้องสุขา ฯลฯ พื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตบริการ ต้องอยู่ในบริเวณที่

สภาพของธรรมชาติที่ด้อยความสำคัญ ไม่เป็นที่ที่มีพืชหรือสัตว์มีค่าหายาก หรือต้องสงวนสภาพธรรมชาติไว้เป็นพิเศษ สภาพแวดล้อมมีความทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา มีความลาดชันต่ำมีแหล่งน้ำไว้ใช้สอยและบริโภค อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมหลักหรือสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก ควรเป็นบริเวณที่เสื่อมโทรม หรือถูกทำลายลงแล้ว ควรมีพื้นที่รวมกัน ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่

2. เขตนันทนาการ (Outdoor Recreation Zone)

เขตนันทนาการ หรือเขตเพื่อการพักผ่อนหาความรู้ (Outdoor Recreation) หมายถึง เขตที่สิ่งที่น่าสนใจ หรือจุดสนใจที่เป็นกิจกรรมนันทนาการ เช่น น้ำตก ถ้ำ ชายหาด จุดชมวิว ที่ตั้งแคมป์ น้ำพุร้อน ฯลฯ ซึ่งเป็นเขตที่กำหนดไว้สำหรับเป็นบริเวณที่พักผ่อน และศึกษาหาความรู้ของประชาชน เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นตามธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ที่จะพัฒนาเพื่อจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนเข้ามาสัมผัสพบปะในเขตอุทยานแห่งชาติได้เห็นและเข้าใจในระบบธรรมชาติไว้เป็นพิเศษ โดยจะมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเท่าที่จำเป็น เช่น ทางเท้า ที่จอดรถ ห้องน้ำ-ห้องสุขา และอุปกรณ์สื่อความหมาย สามารถ เข้าถึงได้ หรือเปิดเส้นทางเข้าถึงได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติมากนัก

3. เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive Zone)

เขตสงวนสภาพธรรมชาติ หรือเขตป่าเปลี่ยน หมายถึง เขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติดีเด่น สมบูรณ์ที่สุดที่ควรจรรักษาสภาพธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป หากจะมีการใช้พื้นที่ได้เฉพาะกรณีที่เห็นว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากมีความเปราะบาง หรือเกิดผลกระทบได้ง่าย หากมีการใช้ประโยชน์โดยไม่มีการควบคุม เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ปกติจะไม่มีการให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ นอกจากทางเท้าแบบง่ายๆ ให้เดินป่า และศึกษาธรรมชาติ ได้เข้าไปใช้ในบางฤดูกาลโดยมากจะมีเนื้อที่กว้างใหญ่ร้อยละ 90-95 ของพื้นที่ทั้งหมดในเขตสงวนสภาพธรรมชาติ แบ่งเป็น 2 เขตย่อย คือ

3.1 เขตที่มีสภาพธรรมชาติเด่นและสำคัญ ได้แก่ เขตที่มีสิ่งแปลก ๆ โดดเด่นเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พิสดาร หรือมีทิวทัศน์ที่สวยงามมาก เป็นต้น

3.2 เขตที่มีความสำคัญเพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ พื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่น่าสนใจแก่การวิจัย หรือแหล่งค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ โดยปกติจะเป็นเขตที่มีพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่หายาก ไม่นุญาติให้มีการก่อสร้างใดๆ ยกเว้นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เช่น การปรับปรุงเส้นทางเดินเท้าให้สามารถเข้าถึงพื้นที่และลาดตระเวนพื้นที่เท่านั้น

4. เขตหวงห้าม (Strict Nature Reserve Zone หรือ Strict Protected Zone)

เขตหวงห้าม หมายถึง เขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งถูกทำลายให้เสียหายได้โดยง่ายและเมื่อถูกทำลายแล้วไม่อาจคืนสภาพดั้งเดิมได้โดยง่าย ซึ่งต้องสงวนและอนุรักษ์ไว้อย่างเข้มงวดให้แก่บริเวณที่มีสังคมพืช หายาก และบริเวณที่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เปราะบาง ในเขตนี้ห้ามนักท่องเที่ยวเข้าไปเด็ดขาด

5. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery Zone)

เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ หมายถึง เขตซึ่งเคยมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญควรแก่การรักษาให้คงอยู่ในปัจจุบันได้สูญหาย หรือเสื่อมสภาพไป ควรฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติเดิม ทั้งนี้

รวมถึงส่วนที่เป็นพื้นที่ถือครองในปัจจุบัน ไร่ร้างและพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกรบกวนจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมมิให้มีการบุกรุก หรือรบกวนสภาพธรรมชาติเดิมของป่าที่ถูกทำลายให้กลับคืนโดยเร็ว

6. เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Zone)

เขตกิจกรรมพิเศษ หมายถึงเขตซึ่งมีกิจกรรมอื่นๆ โดยหน่วยงาน หรือเอกชน ที่มีใช้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติรับผิดชอบกิจกรรมเหล่านี้ มีทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้งกับหลักการของอุทยานแห่งชาติ โดยอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เช่น พื้นที่สร้างเขื่อน หรืออ่างเก็บน้ำ พื้นที่คมนาคมพิเศษ เช่น สนามบิน พื้นที่มีกิจกรรมการทำเหมืองแร่ พื้นที่เพื่อการบริการประชาชน เช่น สถานีอนามัย สถานศึกษา สถานีวิจัย สถานีโทรคมนาคม เป็นต้น

7. เขตกันชน (Buffer Zone)

เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่อุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่อยู่ใกล้กับพื้นที่ชุมชน จึงย่อมมีผลกระทบที่เกิดจากชุมชนในการเข้ามาใช้พื้นที่ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างราบรื่น จึงจำเป็นต้องกำหนดเขตกันชนขึ้นเพื่อเป็นเขตรองรับผลกระทบที่อาจจะเกิดกับทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตนี้จะอยู่ริมขอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตที่ติดต่อกับชุมชนหรือพื้นที่ดินของราษฎร

การกำหนดเขตการจัดการบนพื้นที่อนุรักษ์ตามคุณค่าทางธรรมชาติ วัฒนธรรมความเปราะบางของพื้นที่ และความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างกฎระเบียบขึ้นจะสามารถควบคุม นักท่องเที่ยวในบางบริเวณให้ยืดหยุ่น เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมไว้ให้ดีที่สุดควรมีการกำหนดความสามารถในการรองรับของแต่ละเขตพื้นที่อย่างระมัดระวัง และควรทำเอกสารแนะนำพื้นที่แสดงถึงทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมภายในบริเวณดังกล่าวด้วยโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติจะอยู่ในเขตบริการและเขตนันทนาการเป็นส่วนใหญ่ (อภิวัฒน์ เศรษฐรักษ์, 2542)

กล่าวโดยสรุป การจัดการอุทยานแห่งชาติให้มีประสิทธิภาพสามารถอำนวยความสะดวกได้สูงสุดและเกิดความยั่งยืนได้นั้นจำเป็นที่ผู้ดูแลหรือบริหารจัดการต้องมีการกำหนดแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ขึ้นเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน โดยที่การแบ่งเขตการจัดการของพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าควรมีลักษณะไปในทางใด มีความมากน้อยขนาดไหน เป็นต้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมรรัตน์ เตชะนอก (2555, บทคัดย่อ) จากงานวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : หาดบางแสน 2 ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอบุขารัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : หาดบางแสน 2 ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอบุขารัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยมีประชากรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ 1. กลุ่มผู้บริหารเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานภาครัฐและเอกชน 2. นักท่องเที่ยว 3. ผู้ประกอบการและประชาชน ผลการศึกษาพบว่าหาดบางแสน 2 มีธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวศึกษาเชิงนิเวศ โดยรอบหาด

บางแสน 2 มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ทุก ๆ ด้านของการให้บริการท่องเที่ยว เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวพักผ่อน

ด้านประเด็นปัญหาในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว พบประเด็นปัญหา ดังนี้ 1. ขาดแผนยุทธศาสตร์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. การดำเนินการขาดการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. งบประมาณในการพัฒนาปรับปรุงหาดบางแสน 2 มีไม่เพียงพอ 4. ในฤดูฝนสถานที่หาดบางแสน 2 นักท่องเที่ยวไม่สามารถมาเที่ยวได้ 5. ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกในการรักษาสีเขียวแวดล้อม ส่วนแนวทางในการพัฒนา โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้ 1. การระดมทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมใการตัดสินใจร่วมกันในการพัฒนา 2. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว 3. การสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคให้เพียงพอกับความต้องการ 4. การปลูกจิตสำนึกให้รักษาสภาพแวดล้อม และมีการรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้มีการเรียนรู้และทราบถึงกระบวนการรักษาสีเขียวแวดล้อมในพื้นที่

วุฒิพงษ์ ดงคำฟู (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติ : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแม่ปิง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิงเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนามโดยการสำรวจพื้นที่วิจัย ใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบนำสัมภาษณ์ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานทรัพยากรท่องเที่ยว เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่ปิง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน จากการศึกษาพบว่า อุทยานแห่งชาติแม่ปิงมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวน 11 แห่ง โดยได้ดำเนินการจัดการ การท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินงานประสบผลสำเร็จในเรื่องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และการจัดกิจกรรมให้การศึกษาและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จำนวน 10 แห่งมีศักยภาพในระดับสูง และจำนวน 1 แห่งมีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยพบรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ จำนวน 16 กิจกรรม และได้ข้อสรุปรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมจำนวน 10 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเที่ยวน้ำตก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ค่ายเยาวชนศึกษาธรรมชาติ ตั้งแคมป์พักแรม/กางเต็นท์ พักนอน เรือแพ นั่งเรือชมธรรมชาติ พายเรือ ดูนก และศึกษาประวัติศาสตร์ สำหรับปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่ปิงที่สำคัญ ได้แก่ ไม่มีการสนับสนุนสร้างเครือข่ายมีคฤหัสถ์ท้องถิ่นและการส่งเสริมประกอบอาชีพจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบสื่อความหมายธรรมชาติไม่มีประสิทธิภาพ ขาดประสิทธิภาพเรื่องการส่งเสริม การประชาสัมพันธ์การตลาดและการนำเที่ยว ทั้งนี้ได้เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิงเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แยกตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรม องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการจัดการบริการท่องเที่ยว

จิราเจตน์ อุดมศรี (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการทองเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาบริบททางด้านกายภาพ และสังคม ของพื้นที่เพื่อการทองเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการทองเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการทองเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ข้อมูลที่เป็นสำหรับการศึกษารวบรวมได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม คือเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับอำเภอและตำบล ผู้ประกอบการกิจการทองเที่ยวในพื้นที่ และประชาชนผู้เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีการประกอบกันโดยใช้ประเด็นสัมภาษณ์ ประเด็นการสังเกตประเด็นการสนทนากลุ่ม และประเด็นการศึกษาเอกสาร ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1.) บริบททางด้านกายภาพ และสังคมของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการทองเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ทองเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ พืชพรรณในป่าไม้ และสัตว์ป่าประมาณ 56 ชนิด ชุมชนโป่งน้ำร้อนมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ทำไร่นา สวนผลไม้ที่มีชื่อเสียง และมีความหลากหลายชนิดพันธุ์ การทองเที่ยวในพื้นที่โป่งน้ำร้อนมีปัจจัยดึงดูดที่สำคัญคือ ความสวยงามของลำน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพป่าไม้ และกิจกรรมการทองเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มในอนาคตอาจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น 2.) ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการทองเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน จากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน ที่ทำรายได้ที่มากกว่าอาชีพการทองเที่ยวและเป็นอาชีพดั้งเดิม จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทองเที่ยว ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในชุมชนในการคิด ริเริ่มวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ แบ่งปันผลประโยชน์ ติดตามประเมินผลด้านการทองเที่ยว เนื่องจากประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากการทองเที่ยวทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการทองเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้นักทองเที่ยวไม่รู้จักล่องแก่งล่องโป่งน้ำร้อน โดยตำบลโป่งน้ำร้อนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทองเที่ยวให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังไม่มีหรือนโยบายของรัฐด้านการทองเที่ยวเข้ามาใช้ในพื้นที่ ไม่มีการนำแผนปฏิบัติการด้านการทองเที่ยวของจังหวัดเข้ามาใช้อย่างจริงจัง คนนอกชุมชนเป็นผู้ดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการทองเที่ยว พบว่าขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการทองเที่ยว บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการทองเที่ยวแบบยั่งยืน 3.) รูปแบบการจัดการทองเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน ควรมีคุณสมบัติที่เป็นการจัดกิจกรรมการทองเที่ยวตามแนวทางการทองเที่ยวแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านในพื้นที่ เป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนในพื้นที่จัดการได้ด้วยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ธรรมชาติของแหล่งทองเที่ยวในหมู่บ้านควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรทองเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดผลกระทบทางลบของตำบลน้อยที่สุด

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการเองได้ เนื่องจากขาดแคลนเงินทุน รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนนี้จึงควรให้ประชาชนในตำบลสามารถดำเนินการกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างง่าย ๆ ได้ด้วยตนเองเพื่อกระจายรายได้ให้แก่ประชาชน เช่น การล่องแก่งแบบเพิ่มกิจกรรมการชมเกษตรสวนผลไม้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro - tourism) การจัดการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนโฮมสเตย์ (Home stay)

จรัสพิมพ์ จงสถิตเสถียร (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อ 1) พัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว 2) ศึกษากระบวนการและวิธีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยว และ 4) เสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ คือนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 371 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้สถิติในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ไคร์สแควร์ ค่าที และค่าเอฟ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ คือ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน ประชาชนในชุมชน จำนวน 12 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

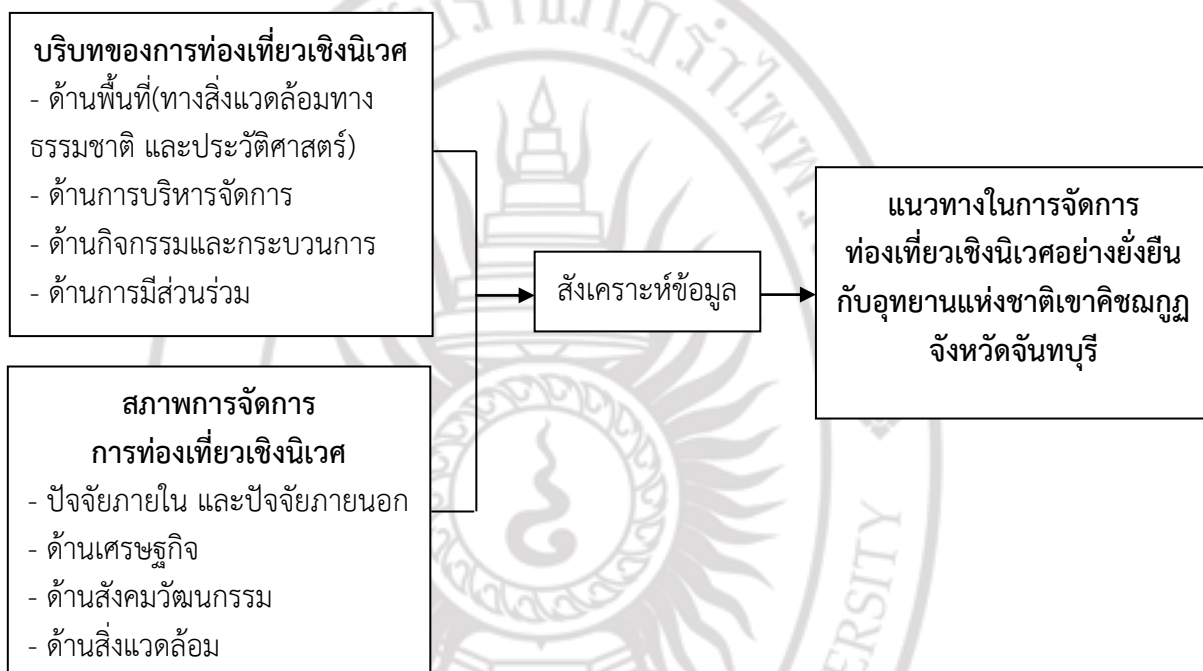
ผลการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นหญิง อายุ 31-40 ปี สถานภาพสมรส โสด มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด ส่วนใหญ่รับราชการ และมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน พฤติกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเคยมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านนาจอก 3-5 ครั้ง ส่วนใหญ่มากับเพื่อนและมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว/วัน ต่ำกว่า 500 บาท และไม่พักค้างคืน ส่วนใหญ่เลือกที่พักแบบโฮมสเตย์ และเหตุผลที่มาเที่ยว 3 อันดับแรก คือ ศึกษาประวัติศาสตร์ของประธานาธิบดีโอจิมินท์ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชน และการเดินทางสะดวกสบาย ส่วนกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทำ คือ ชมศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชมพิพิธภัณฑ์โอจิมินท์ และเที่ยวชมหมู่บ้าน ความพึงพอใจ พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยว ระดับมาก 5 ด้าน เรียงจากมากไปน้อย คือ คุณค่าแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึง การคมนาคมขนส่ง ที่พักและอัตลักษณ์ชุมชน อีกทั้ง นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวน้อยที่สุด ในด้านความปลอดภัยอาหารและเครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์เพียงบางด้านกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านนาจอกในด้านต่างๆ แตกต่างกันไป ผลศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง ให้ความเห็นเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน คือ ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านนาจอก ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเกษตรกรรม ส่วนผลกระทบจากการพัฒนาหมู่บ้านนาจอกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น เป็นไปในเชิงบวก เนื่องจากเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีงานทำ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีส่วนช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชน แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนาจอก คือ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนเอง ควรมีการส่งเสริมความร่วมมืออย่างเต็มรูปแบบกับภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชน

2.6 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย